TOLVAJ ZOLTÁN

Rafael Cadenas

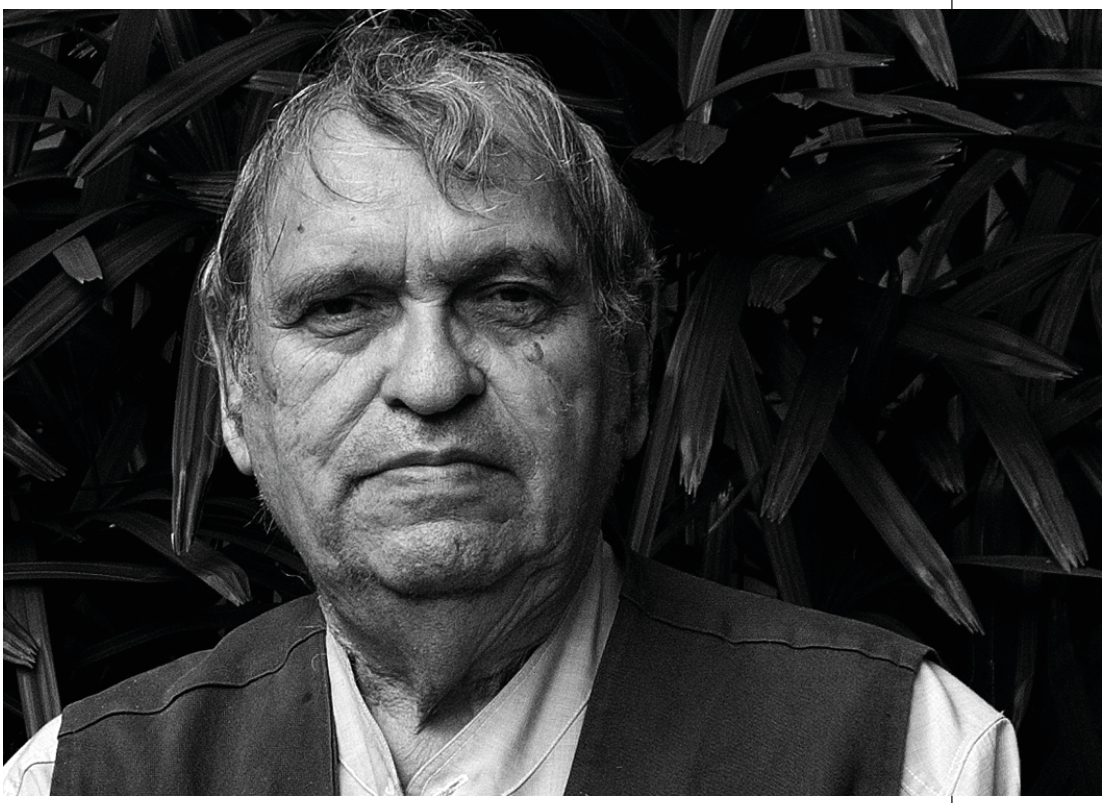

Rafael Cadenas (1930, Barquisimeto) venezuelai költő. Fiatal éveiben a költészet iránti szenvedélyes elkötelezettsége szilaj politikai aktivizmussal párosult. A Venezuelai Kommunista Pártban betöltött szerepe miatt Marcos Pérez Jiménez diktatúrája idején bebörtönözték, majd száműzték hazájából. 1957-ig Trinidad szigetén talált menedéket, majd a 60-as években – Caracasba visszatérve – megalapította a Tabla Redonda (Kerekasztal) nevű művészeti csoportosulást Manuel Caballero történésszel és Jacobo Borges festővel. Idősebb korában így írta le ifjonti hévvel lelkesen vallott nézeteit: „Minden ideológiával az a probléma, hogy már egy ele-

ve készen kapott keretrendszer, amely megakadályozza a szabad gondolkodást." 1986-ban a Guggenheim alapítvány ösztöndíjban részesítette, 2015-ben García Lorca-díjat kapott, 2018-ban Reina Sofia-díjas, 2022-ben a spanyol állam legrangosabb irodalmi kitüntetésével, a Cervantes-díjjal tüntették ki. Miquel Iceta, spanyol kulturális miniszter így méltatta a babérkoszorús szerzőt: „A zsűri elismeri annak az alkotónak a jelentőségét, aki a költészetet a saját létének elsődleges okává tette, és közös anyanyelvünket a kiválóság csúcsára emelte." Cadenas nyugdíjazásáig Caracasban, a Venezuelai Egyetemen tanított angol, spanyol és latin amerikai irodalmat. Húsz verseskönyv szerzője. *A vereség* című költeményével vette kezdetét a modern venezuelai irodalom fénykora a 60-as évek derekán. Egyszerre mágikus és univerzális, konkrét és lokális, realista költészetében Hölderlin, Rilke, Walt Whitman, Fernando Pessoa és Kavafisz hatásai keverednek. A tömör, enigmatikusan laza bökversek, és a beatköltőkre jellemző, lehengerlően hosszú „óriáskígyó-sorok" (Orbán Ottó) egyaránt jellemzők a költészetére, amely a hétköznapi lét, a filozofikus reflexió és a vegytiszta alkotói inspiráció szintézisét nyújtja az olvasó számára. A 93 éves költő jelenleg, 2023-ban is Venezuelában él és alkot, sztoikus nyugalommal szemlélve az egyre lehetetlenebb gazdasági-politikai helyzetet, amely az országát sújtja. A Cervantes-díj odaítélése után Cadenas így nyilatkozott: „Minden nap dolgozom a költeményeimen, mert a nyelv az író valódi hazája. De párbeszéd nélkül nincs civilizáció és nincs kultúra. [...] Elbűvöl, ha arra gondolok, hogy az általam használt szavak ugyanazok, amelyeket Cervantes használt. Egyben lenyűgöz, amikor a műveiben megtalálom gyermekkorom kedvenc szófordulatait, amiket oly sokszor hallottam a nagyszüleim és a szüleim szájából. A nyelv eltörli a tér és az idő korlátait."

RAFAEL CADENAS

A vereség

Én akinek soha sem volt rendes kétkezi munkája
a versenytársaim mellett mindig puhánynak tűnök
és sosem voltam az élet címeres bajnoka
ahogy befutok a célba máris el akarok rohanni
(mert azt hiszem a menekülés a legjobb megoldás)
folyton megtagadnak és kigúnyolnak a nálam életrevalóbbak
miközben a falhoz bújva lépkedek nehogy pofára essek
már saját magam előtt is puszta röhej tárgya vagyok
mert elhittem hogy az én atyám örök
pedig folyton megaláztak az irodalomtudósok
majd egy napon rákérdeztem miben segíthetek de a válasz hangos röhögés volt
én bizony sose voltam az élet császára se ragyogó elme se tisztes családapa
mindig elhagytak mert alig bírtam kinyitni a pofámat
amikor olyan dolgok fölött szégyenkezem amiket nem én követtem el
és csak kevésen múlott hogy ne induljak el lefelé a lejtőn
elveszítve a belső kontrollt amelynek sose voltam birtokában
és kétségeim miatt egyre szánalmasabb lettem mások tekintetében
én sosem fogok olyan embert találni aki képes lesz elviselni engem
miközben átgázolnak fölöttem a nálam jóval nyomorultabb személyek
de az élet már csak ilyen évről-évre egyre inkább kigúnyolják ócska kitartásomat
pedig hogy unom már a nálam elvetemültebb gazfickók okoskodását
(„Ön túl lusta és zárkózott! Térjen észhez és cselekedjen!”)
én sosem leszek képes elutazni Indiába
pedig mennyi szívességet kaptam holott semmit se nyújtottam cserébe értük
úgy sodródom a városban szerteszét akár egy tollpihe
mindig hagyom hogy az orromnál fogva vezessenek
hiszen nincs saját személyiségem de nincs is rá szükségem
minden nap le kell vernem a belső lázadásomat

hogy végül ne csatlakozzak a gerillákhoz
tudva hogy nem tettem semmit a család és a haza érdekében
nem léptem be a FALN* alakulatába és egyéb dolgok
is kiborítanak de felsorolásuk a végtelenségig tartana
mert képtelen vagyok kiszabadulni a börtönömből
miután mindenütt leírtak és mihasznának bélyegeztek
nem engedtek megházasodni sem elutazni Párizsba
sőt valójában egyetlen napra sem hagytak békén
mert nem vagyok hajlandó felismerni a tényeket
és folyton a saját történeteim fölött nyavalygok
mert eleve idiótának születtem mégis egyre ostobább vagyok
de sosem bőgök pedig folyton a sírógörcs feszít
és képtelen vagyok felvenni a belső párbeszéd elveszített fonalát
mert bizony mindig mindenről lekések
engem rég ellehetetlenített mindenféle mozgalom és
ellenmozgalom
nem nyűgöz le más csak a tökéletes tétlenség vagy a nyers erő
pedig nem vagyok már az aki voltam de az se aki lehetnék
bizonyos időkben sátáni gőggel rendelkezem
máskor meg alázatos vagyok és néma akár egy szikla
mert tizenöt évig egy ördögi körben éltem
azt hittem különleges szerepet szán nekem a sors
végül így sem mentem semmire
én sose fogok nyakkendőt viselni
és már a saját testemet sem érzékelem
amikor villámcsapásként belém hasít
a saját hamisságom tudata
mégis képtelen vagyok kinyírni magam
hogy eltöröljem a bágyadt tunyaságot és a fásult közönyt
és eltévelyedéseim nyomán valami friss dolog szülessen
miután önkezűleg véget vetek az életemnek
úgyis feltápászkodom a mocskos padlóról
hogy még ennél is szánalmasabban
folytassam a magamon és másokon való gúnyolódást
egészen a végítélet napjáig

* FALN (*Fuerzas Armadas de Liberación Nacional*): a Nemzeti Felszabadító Fegyveres Erők alakulata egy venezuelai kommunista gerillacsoport volt a Jiménez-diktatúra idején, ami leginkább azzal szerzett nemzetközi hírnevet, hogy a belföldi atrocitások mellett 1963-ban elrabolta és túszul ejtette a Real Madrid futballcsillagát, Alfredo DiStefanót. *[a fordító megjegyzése]*

A sziget

Ha ez a vers sosem születik meg,
de az életem igaz és valódi,
én leszek hús-vér megtestesülése.
Meghódíthatatlan árnyéka
az otthonom. Körbevesz,
mint egy csiszolatlan gyémánt.

A titkos létező

Ha valaki megérint, ahhoz csak nekem van közöm –
a büszke énemnek, mely nem engedi, hogy bemocskolják
a szerzetesi cellát, ahol a másik énem teljes közönnyel,
alaktalanul grimaszol egy sötét sarokban.

Csak azt bántod, aki sebezhető. Akit már nem érdemes
megvédeni, mert semmivé lett. Nem kegyelmezel,
csak ennek az utamat elálló senkiházinak.

Ne félj. Szenvedj, őrangyalom. Gyümölcsként lehullsz
az általam ültetett fáról. Leszüretellek és magadra hagylak.
Az a másik alak, a sötét, alázatos, csendes, nem szorul
védelemre.
Nem tudják bántani és sebezni. Nem szenved, nem
panaszkodik.
Képtelenség elpusztítani.

A szerető

Elkerülted
a találkozást
káprázatos
másik feleddel,
aki folyton elragad
és megsemmisít,
akár a vihar,
elszakít attól,
aki után örökké
sóvárog.

Fegyverletétel

Kössünk alkut, drága vers.
Nem kényszerítelek többé rá,
hogy olyasmit mondj, amit nem akarsz.
Nem muszáj behódolnod minden óhajomnak.
Eleget küzdöttünk egymással.
Miért is akarnálak a saját képemre formálni,
amikor olyan dolgokat tudsz, amelyekről
nekem halvány fogalmam sincs.
Szabadulj meg tőlem.
Fuss, és soha ne nézz hátra.
Menekülj, amíg nem késő.
Úgyis mindig megelőztél,
és velem ellentétben sokkal jobban
ki tudtad fejezni, mit érzel.
Mert több vagy saját magadnál,
miközben én csupán igyekszem
a saját tükörképemet látni benned.
Az én vágyamnak van konkrét
kiterjedése, de a tiednek nincs.
Úgy haladsz célod felé, hogy
nem látod, kinek a kezét vezérled:
azt hiszi, ő ural és birtokol téged,
amikor megérzi, hogy kisarjadsz
belőle mint gyarapodó szubsztancia.
Szabj irány annak, aki téged ír –
mert ő csak gyáván rejtőzködni bír,
majd kiürül és elszegényedik,
míg nem képes mást felmutatni
a fásult önismétlésnél. Távozz
tőlem, drága vers.

Kudarc

Minden eddigi győzelmem füstként elszelelt.

Kudarc! Te vagy a mélypont anyanyelve,
magasabb szintű szférák igéje –
bár kézírásod szinte megfejthetetlen.

Amikor a pecsétedet a homlokomra nyomtad,
még nem értettelek elég tisztán. Pedig
üzeneted értékesebb minden trófeánál.
Tüzesen kipirult arcod mindenhová elkísért,
de nem tudtam, hogy a megváltásomat jelented.
Sarokba szorítottál a saját érdekemben,
és megtagadtad tőlem az olcsó sikereket.
Elzártad előttem a kijáratot, és megfosztottál
minden menekülési útvonaltól. Megvédtél
azzal, hogy nem kényeztettél talmi ragyogással.
Még azt a borzalmas ürességet is
vegytiszta szeretetből keltetted bennem,
amikor oly sok hosszú éjszakán át
lázasan beszéltem egy távollevő nőhöz.
Bizony, mindig másokat helyeztél előtérbe,
hogy engem megóvj. Rávetted a különféle nőket,
hogy nálam rátermettebb férfiakat válasszanak.
Megmentettél az öngyilkos taposómalomtól.

Ha bajban voltam, mindig a segítségemre siettél.

Igen. A leköpdösött, utálatosan fekélyes tested
kiszabadította belőlem a legtisztább formámat,
majd átadott egy makulátlan sivatagnak,
ahol puszta őrületből káromoltalak,
megátkoztalak, és a pokolba kívántalak.

Hiszen te nem is létezel.
A káprázatos arrogancia hamis teremtménye vagy.
Mégis milyen sokkal tartozom neked!
Új rangra emeltél, miután egy érdes szivaccsal
lecsutakoltad a lényem, és levetettél az élet

valódi csatamezejére, ahol kezembe nyomtad
a győztesek által elhajított fegyvereket.
Kézen fogva vezettél el a víztükörhöz,
amiben megpillanthattam a valódi arcom.
Miattad nem volt részem soha a szerepjáték
álságos gyötrelmében, és képes vagyok önerőből
felkapaszkodni a ranglétrán, miközben a hierarchiák
ellen harcolok: néha úgy felszívom magam,
hogy szinte felrobbanok.

Alázatossá tettél, hallgatag lázadóvá.
Nem önmagadért dicsőítelek, pusztán azért,
mert nem engedted, hogy másfajta, silány
emberré váljak. Szorosan ragaszkodtál hozzám,
és az általad szabott keretek közt képtelenség
hamis életet élni. Megajándékoztál
a teljes meztelenséggel.

Persze, kemény tanítómester vagy.
Néha egy tűzforró pákával forrasztod be a sebeim,
de így is boldoggá teszel, mert sosem kell rettegnem tőled.
Köszönöm, hogy leveszed a terheimet pár fajsúlyos
mondatért cserébe.
Köszönöm, hogy megóvsz a túlzásoktól és az önteltségtől.
Köszönöm a temérdek kincset, amit erélyesen rám testálsz.
Köszönöm, hogy az istállómat sárból építed fel.
Köszönöm, hogy elszigetelsz a bégető nyájtól.
Hálával tartozom.

Ars poetica

Minden szó bátran hordozza azt, amit jelent.
Legyen olyan, mint a rezgés, ami fenntartja.
Maradjon közvetlen, mint egy szívdobbanás.

Kétes eredetű tintával és csillogással felcicomázni tilos.
Legyen önmaga díszes hazugságok nélkül.
Így arra kényszerít, hogy hallgassak a belső hangra.
Hiszen azért vagyunk, hogy az igazságról beszéljünk,
és szembesüljünk a valósággal.

Nem akarok mást, csak hajmeresztő pontosságot.
Rettegek attól, hogy meghamisítom magam.
El kell viselnem a szavak ólomsúlyát.
Ugyanúgy birtokolnak engem, mint én őket.

Te, aki ismersz, figyelmeztess, ha imposztornak látsz.
Leplezd le a hazugságaim. Hálás leszek érte, komolyan.
Lassan beleőrülök abba, hogy magamnak megfeleljek.
Legyél az őrszemem. Less be hozzám éjjelente,
vizsgálj át alaposan, és rázz fel, hogy elszámoltass.

Tolvaj Zoltán fordításai